

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС
ФЛОБЕР И ОБРАЗЦОВАТА МУ
УЧАСТ

Превод от испански: Румен Стоянов, 1994

chitanka.info

В статия, предназначена да премахне или обезкуражи култа към Флобер в Англия, Джон Мидълтън Мъри забелязва, че има двама Флоберовци: единият — кокалест мъжага, обичан, по-скоро простоват, с вида и смеха на селяк, който живял, агонизирайки над напрегнатата култура на половин дузина неравностойни томове; другият — безпльтен великан, символ, боен вик, знаме. Заявявам, че не разбирам това противопоставяне — Флобер, който агонизирал, за да създаде едно скъперничество и скъпоценно творчество, е точно оня от легендата и (ако четирите тома негова кореспонденция не ни заблуждават) също оня от историята. По-важен от важната премислена и осъществена от него литература е този Флобер, който е бил първият Адам на един нов вид: на книжовника като свещеноеец, като постник и почти като мъченик.

Древността, заради причини, които ще видим, не е могла да даде този вид. В *Йон* се чете: поетът „е нещо леко, крилато и свещено, което не може да съчини нищо, докато не бъде вдъхновено, което е все едно да кажем луд“^[1]. Подобно учение за духа, който духа където иска (Йоан 3:8), било враждебно на една лична оценка за поета, принизен до моментно оръдие на божеството. В гръцките градове или в Рим е немислим един Флобер; може би мъжът, който най-много се е приближил до него е Пиндар, свещеническият поет, който сравнил своите оди с настлани пътища, с морски прилив, с ваяния от злато и слонова кост и със сгради и който чувствал и впълъщавал божествеността на книжовното занятие.

Към „романтичното“ учение за вдъхновението, което класиците изповядвали, уместно е да се прибави един факт: всеобщото чувство, че Омир вече бил изчерпал поезията или във всеки случай бил открил цялостната форма на поезията — героичната поема. Александър Македонски турял всяка нощ под възглавницата си своя кинжал и своята Илиада, а Томас де Куинси разправя, че един английски пастор се заклел от амвона „във величието на човешките страдания, във величието на човешките стремления, на безсмъртието на човешките творения, на Илиадата, на Одисеята“. Гневът на Ахил и суровостите на Одисеевото завръщане не са всечовешки теми; при тази ограниченост бъдещето обосновало една надежда. Налагането над други фабули, възкресяване по възкресяване — в паметта, битка по битка, свръхестествена машина по свръхестествена машина, развитието и

съчленяването на Илиада било най-голямата цел на поетите в продължение на двадесет века. Да ѝ се надсмиваш е много лесно, ала не и на Енеидата, която била нейната най-щастлива последица. (Лемприер дискретно включва Вергилий сред благодеянията на Омир.) В XIV век Петрарка, поклонник на римската слава, повярвал, че е открил в пуническите войни трайното градиво на епопеята; Тасо в XVI век предпочел първия кръстоносен поход. Две творби, или две версии на една и съща творба, му посветил — едната е прочута, *Освободеният Йерусалим*; другата — *Завоюваният*, която иска да се приближи повече към *Илиадата*, в само литературна любопитност. В нея се смекчават приповдигнатостите на първообразния текст, операция, която, извършена върху една по същество приповдигната творба, може да равностойно на разрушаването ѝ. Така в *Освободеният* (VIII, 23) четем за един люто ранен и храбър мъж, който все не умира:

*Животът не, добродетелта крепи тоз труп
необуздан, жесток.*

В преразгледаното хиперболата и силата изчезват:

*Животът не, добродетелта крепи трупа необуздан,
жесток.*

*Милтън после живее, за да изгради една героична
поема.*

От детството, навярно преди да е написал ред, знае, че е отдаден на литературата. Бои се да не е роден прекалено късно за епиката (прекалено далеч от Омир, прекалено далеч от Адам) и на прекалено студена ширина, ала се упражнява в стихотворното изкуство в продължение на много години. Учи еврейски, арамейски, италиански, френски, гръцки и, естествено, латински. Съчинява латински и гръцки хекзаметри и тоскански единадесетосричници. Сдържан е, понеже знае, че несдържаността може да изразходи поетическата му способност. Пише на тридесет и три години, че поетът трябва да бъде една поема, „тоест, едно съчинение и първообраз на най-добрите неща“, и че никой недостоен за възхвала не трябва да посяга към прослава на „героични мъже или прочути градове“. Знае, че една книга, която хората не ще оставят да умре, ще излезе изпод неговото

перо, но сюжетът не му е бил разкрит и го дири в „Matiere de Bretange“ и в двата Завета. На една случайна хартия (която днес е Кеймбриджкият ръкопис) отбелязва стотина възможни теми. Накрая избира падането на ангелите и на човека, историческа тема в онзи век, макар сега да я преценяваме като символическа или митологическа^[2].

Милтън, Тасо и Вергилий се посветили на поемите; Флобер бе първият, посветил се (давам етимологическата строгост на тази дума) на създаването на една чисто естетическа творба в проза. В историята на литературите прозата следхожда стиха; този парадокс подбудил Флоберовото самолюбие. „Прозата се е родила вчера“ — писал. „Стихът е по преимущество обликът на древните литератури. Съчетанията на метриката са се изчерпили; не е така в прозата.“ И другаде: „Романът чака своя Омир.“

Милтъновата поема обхваща небето, ада, света и хаоса, но все още е една *Илиада* с размера на вселената; а пък Флобер не поискал да повтори или да надмине един предходен образец. Мислил, че всяко нещо може да се каже само по един начин и че е задължение на писателя да попадне на този начин.

Класици и романтици гръмогласно спорели и Флобер рекъл, че техните провали можели да бъдат различни, но техните сполуки били еднакви, защото красиво е винаги точното, справедливото и един добър стих от Боало е един добър стих от Юго. Повярвал в една предустановена хармония на благозвучното и на точното и се дивял на „необходимата връзка между точната дума и музикалната дума“. Това суеверие на езика би накарало друг писател да изтъче малък диалект от лоши синтактични и правоговорни навици — не и Флобер, чиято основополагаща почтеност го спасила от опасностите на учението му. Дълго и добросъвестно преследвал точната дума, която, разбира се, не изключва шаблона и която ще се изроди в суетната рядка дума на символистките кръгове.

Историята разказва, че прочутият Лао дзъ поискал да живее тайно и да няма име; еднаква воля да бъде незнаен и еднаква прославеност бележат съдбата на Флобер. Той искал да го няма в книгите му или искал само да го има по невидим начин, както Бог — в творенията му; факт е, че ако не знаехме предварително, че едно и също перо е написало *Саламбо* и *Мадам Бовари*, не бихме го отгатнали. Не по-малко необоримо е, че да се мисли за делото на

Флобер значи да се мисли за Флобер, за неспокойния и работлив труженик на многото справки и заплетени чернови. Кихот и Санчо са по-действителни от испанския войник, който ги е измислил, ала никое създание на Флобер не е действително като Флобер. Които казват, че неговата капитална творба е кореспонденцията му, могат да привлекат за довод, че в тия мъжествени томове е лицето на неговата участ.

Тази участ си остава образцова, каквато е била за романтиците Байроновата. На подражанието на Флоберовата техника дължим *Бабина приказка* и *Братовчедът Базилио*; неговата участ се е повторила, с тайнствени възвеличавания и разновидности, у Маларме (чиято епиграма: *Светът съществува, за да се превърне в книга* бележи едно Флоберово убеждение), у Мур, у Хенри Джеймс и у заплетения и почти безкраен ирландец, изтъкал *Одисей*.

---

[1] Обратната му страна е „класическото“ учение на романтика По, който прави от работата на поета интелектуално упражнение. ↑

[2] Да проследим разновидностите на една Омирова черта по протежение на времето. Елена от Троя в *Илиадата* тъче платно и го тъче с битки и неволи от Троянската война. В *Енеидата* героят, беглец от Троянската война, пристига в Картаген и вижда изобразени в един храм сцени от тази война, а сред многото образи на воители — и своя. Във втория *Йерусалим* Годфрид приема египетските посланици в един изписан шатър, чиито рисунки представляват неговите собствени воители. От трите версии последната е най-малко щастлива. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.